

CULTURE AND ART

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.8.4>

MONTAŻ WEWNĘTRZNY LOKALI MIESZKANIOWE Z LAT 20–30 XX WIEKU. WE LWÓW

Galina Koman

nauczyciel Katedry Metod Nauczania

sztuka piękna i dekoracyjna oraz projektowanie,

Narodowy Karpat

Uniwersytet Wasyla Stefanyka (Iwano-Frankiwska, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-3935-8870

halyna.koman@pnu.edu.ua

Adnotacja. Aranżacja wnętrz jest prawdopodobnie jednym z najlepszych sposobów badania życia i życia codziennego dowolnej epoki.

Artykuł poświęcony jest badaniom zespołów wnętrz przestrzeni prywatnych i publicznych lat 20. i 30. XX wieku we Lwowie. W pracy uwypuklono typologię, charakterystyczne cechy kompozycyjne oraz motywy dekoracyjne elementów wyposażenia wnętrz. Poprzez analizę sztuki udało się ujawnić zasady kształtowania dzieł sztuki dekoracyjnej i użytkowej, naznaczonych panującym wówczas stylem Art Deco, prześledzić prawidłowości rozwiązań projektowych w osiągnięciu integralności stylistycznej i zespołu mieszkań.

Słowa kluczowe: urządzenia wewnętrzne, styl Art Deco, okres międzywojenny, pozycje artystyczne, umeblowane, zdobione.

INTERIOR ASSEMBLIES OF THE RESIDENTIAL PREMISES OF THE 1920–30'S. IN LVIV

Halyna Koman

Teacher of the Department of Visual Arts,

Decorative and Applied Arts, and Design Methods of Teaching,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-3935-8870

halyna.koman@pnu.edu.ua

Abstract. Interior design is perhaps one of the best tools for researching life and lifestyle of any period.

The article is devoted to the study of interior ensembles of private and public spaces of the 1920s–30s in Lviv. The work highlights the typology, characteristic compositional features and decorative motifs of interior components. Through art analysis, it was possible to reveal the formative principles of works of decorative and applied art, marked by the prevailing Art Deco style in that period, to trace the regularity of project solutions in achieving stylistic integrity and ensemble of residential dwellings.

Key words: interior ensemble, art deco style, interwar period, artistic decision, furniture, interior design.

ІНТЕР'ЄРНІ АНСАМБЛІ ЖИТЛОВИХ ПРИМІЩЕНЬ 1920–30-Х РР. У ЛЬВОВІ

Галина Коман

викладач кафедри методики викладання

образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та дизайну

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ, Україна)

ORCID ID: 0000-0003-3935-8870

halyna.koman@pnu.edu.ua

Анотація. Інтер'єрне облаштування є чи не одним із найкращих виразників, уподобань, матеріальної забезпеченості, побутового устрою того чи іншого історичного періоду.

Стаття присвячена дослідженню інтер'єрних ансамблів приватних житлових приміщень 1920–30-х рр. у Львові. У роботі висвітлено типологію, характерні композиційні особливості та мотиви декору інтер'єрних компонентів. Шляхом мистецтвознавчого аналізу вдалось розкрити формотворчі засади творів декоративно-прикладного мистецтва, позначених панівним у той період стилем ар деко, простежити закономірності проектних вирішень у досягненні стильової цілісності та ансамблевості міських помешкань.

Ключові слова: інтер'єрні ансамблі, стиль ар деко, міжвоєнний період, художнє вирішення, меблярство, облаштування приміщення.

Вступ. На відміну від архітектурних об'єктів, що тривалий час зберігають свій первісний вигляд, а отже й стильові ознаки, до того ж нерідко оберігаються пам'ятко-охоронними документами, інтер'єри житлових приміщень з різних причин зазнають численних змін, починаючи від перепланування кімнат, закінчуючи заміною меблів та оздоблення. Це ускладнює можливість дослідити стилістику інтер'єрних ансамблів того чи іншого періоду. Зникання чи нівелювання автентичної обстановки помешкань пов'язане зі зміною власників, орендарів, які на свій смак переоблаштовують житло чи офіс. Якщо з плином часу в деяких інтер'єрах і зберігся початковий вигляд, то характер приватності унеможливило їх демонстрацію для загалу.

Метою статті є дослідження предметно-просторового наповнення інтер'єрів житлових приміщень 1920–30-х рр. у Львові.

Матеріал і методи досліджень. Відповідно до мети статті було обрано інтер'єри львівського приватного житла міжвоєнного періоду, які завдяки їх власникам, зберігають певний рівень ансамблевості й стильової цілісності, репрезентуючи стиль ар деко сукупністю наявних інтер'єрних компонентів.

У дослідженні використано методи спостереження, компаративного аналізу, систематизації, синтезу та узагальнення отриманих результатів, мистецтвознавчий аналіз об'єкта дослідження.

Теоретичною базою дослідження стали праці вітчизняних та зарубіжних науковців, архівні джерела, матеріали тогочасної періодики, інтернет-ресурси.

Аналіз досліджень. Тематиці інтер'єрного облаштування житлових приміщень першої половини ХХ ст. присвячено чимало праць українських науковців. Зокрема, інтер'єри громадських будівель кінця ХІХ–ХХ ст. на території Івано-Франківщини проаналізовано в дисертації І. Калиновської (Калиновська, 2012). Формуванню інтер'єру громадських будівель кінця ХІХ – початку ХХ ст. (на прикладі об'єктів Харківщини і Полтавщини) присвячено дослідження Н. Новосельчука (Новосельчук, 2006). В публікаціях М. Маковецької розвиток меблярства Галичини початку ХХ ст., оновлені принципи планування житлових приміщень (Маковецька, 2016). Марія Дяків дослідила історію, типологію, стилістичні особливості міського меблярства Галичини ХІХ–ХХ ст. (Дяків, 2010). Микола Гнатюк у своїй кандидатській праці розкрив історію, типологію, художні особливості художніх виробів з дерева в інтер'єрах народного житла Українських Карпат і Прикарпаття ХІХ – першої половини ХХ ст. (Гнатюк, 2000).

Художнім та планувальним особливостям житлового інтер'єру Львова кін. ХІХ – поч. ХХ ст. присвячена стаття Є. Дмитрів (Дмитрів, 2008). На її сторінках авторка торкається типологічного поділу кімнат в приватних помешканнях, аналізує їх планувальні особливості. Однак у статті не наведено зразків конкретних інтер'єрів, хоча вказано на проблему їх збереження. Серед стилів львівського житла зазначеного періоду Є. Дмитрів виокремлює сецесію, ар деко, функціоналізм.

Аналіз літературних джерел свідчить, що тематика облаштування інтер'єрів приватних помешкань 1920–30-х рр. у Львові є недостатньо дослідженою. Здебільшого в роботах науковців досліджено або окремий вид декоративно-прикладного мистецтва зазначеного стилю, або творчість окремих митців, що працювали в цей час, а не інтер'єрні комплекси в стилі ар деко.

Результати та їх обговорення. Міжвоєнний період на території Галичини ознаменувався активізацією соціально-культурного життя, зрушенням у мистецько-освітній сфері. У Львові, зокрема, проводились щорічні Східні торги, в місті діяли культурно-освітні товариства, гуртки, активно проводилась виставкова діяльність, друкувалось чимало україномовних та польських професійних видань. Цей період прикметний як піднесенням промисловості, так і відродженням кустарного виробництва, сприянням у справі розвитку художніх промислів.

Для Галичини міжвоєнне двадцятиліття – це період вагомих політичних, соціально-економічних змін, пробудження національної свідомості українців. Збільшення чисельності населення, розвиток промислових підприємств, активні торговельні зв'язки з європейськими країнами, відкриття нових професійних художніх закладів, обізнаність українських митців, архітекторів із польськими виданнями професійного спрямування – все це підштовхнуло до нових пошуків у сфері в архітектурі, образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва.

В цей період львівські митці налагодили тривкі стосунки із діловими колами Галичини, беручи участь у деяких заходах торгово-промислової сфери (Яців, 2006: 69). Варто наголосити, що активно велась торгівля із європейськими містами, майстри ужиткового мистецтва експортували свої вироби до Кракова, Варшави, Парижа. Упродовж 1920–30-х рр. у Львові щорічно відбувались міжнародні торгові ярмарки. Участь у них брали як торговці єврейської та польської національності, так і українці. Серед товарного асортименту – парфумерія, меблі, трикотаж, білизна, посуд, продукти, що вимагали художнього оформлення, привабливого упакування та експонування на вітринах. Зріс попит на мистецькі вироби, зокрема, інтер'єрного призначення. Відомі торговці таких товарів – власник меблярського складу у Львові Леон Чиж, продавець килимових виробів П. Нузіковський (Безсмертний, 2014: 60).

Галичина дуже постраждала внаслідок подій Першої світової війни. Доводилось відбудовувати або й проєктувати нові об'єкти, орієнтуючись на потреби та соціально-економічні можливості регіону. Водночас післявоєнні десятиліття ознаменовані гедоністичними настроями, прагненням компенсувати пережиті лихоліття комфортом, розкішшю, насолодою від життя. Звідси – пріоритет дорогих матеріалів в облаштуванні житла – камінь, латунь, кришталь, якісна деревина.

Однак, на відміну від попередніх історичних стилів, розкіш, комфортність і презентабельність житла в стилі ар деко пов'язана не із надміром декоративних оздоб чи химерністю форм. Тепер перевага на боці

лаконічності, компактності, злагодженості всіх компонентів інтер'єру, його оптимальній просторовій організації. Так, у статті щодо облаштування домашнього середовища, вміщеній у часописі «Нова хата», описано лаконічне вирішення модерного помешкання без зайвих прикрас (Бурачинська, 1930: 20). Акцент робиться на гладких поверхнях стін, меблів, просторості інтер'єру, його достатній освітленості. На ілюстраціях до статті зображено меблі з гладкою, шпонованою поверхнею, тапчан з текстильною оббивкою, орнаментованою геометричним узором, gobелен зі стилізованими рослинними мотивами.

У статті про сучасне помешкання на сторінках квітневого випуску видання за 1931 р. йдеться про заздалегідь продумане інтер'єрне середовище з доцільним використанням кожної меблевої одиниці приміщення; про відхід від «гарнітурів», надмірного декору меблів, а натомість – використання якісних, текстурно виразних порід дерева – дуба, ясена, бука, горіха, черешні (Нова хата..., 1931: 10). У жовтневому номері «Нової хати» за 1931 р. здійснено спробу окреслити особливості оздоблення різних компонентів інтер'єру, їх гармонізації в єдиному ансамблі (Бурачинська, 1931: 8).

Джерелом натхнення для митців та ремісників, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва слугували як польські, так і українські видання, проілюстровані зразками інтер'єрного наповнення, ескізами, кресленнями меблів. На сторінках цих видань часто зображались новомодні інтер'єрні ансамблі, які супроводжувались детальним описом, рекомендаціями, характеристиками тогочасних дизайнерських тенденцій. Так, польське видання «Meblostyl : przegląd meblarsko-stolarski : miesięcznik ilustrowany poświęcony zagadnieniom architektury wnętrz» , яке в 1930-х рр. мало своє відділення у Львові, висвітлювало питання дизайну інтер'єру та виготовлення меблів, популяризувало тодішні стильові тенденції (Meblostyl: przegląd..., 1934).

З огляду на різні обставини, житлові інтер'єри періоду ар деко з їх стильовою обстановкою в наші дні є рідкістю, а їх виявлення фахівцями з мистецтва можна вважати неабиякою удачею.

Все ж до певних приватних та громадських приміщень, які зберегли давнє оформлення можна потрапити. Це стало можливим завдяки культурним запитам сучасної громадськості, популяризаторській роботі інтернет-видань, туристичним екскурсіям архітектурними об'єктами міста. Так, наприклад, відома у Львові архітекторка, науковиця Тетяна Казанцева проводить тематичні екскурсії Львовом та знайомить туристів та мешканців міста з архітектурою давніх пам'яток, робить історичні екскурсії в соцмережах. Серед кількох відеоекскурсій, які дослідниця публікує на своєму YouTube-каналі привертає увагу інтер'єр приватного помешкання 1920–30-х рр. по вул. Дорошенка (Тетяна Казанцева, 2023). В минулому ця квартира належала лікарю Євгенові Дурделло. В помешканні збереглась автентична ліпнина з мотивами «пальметти», «щита». Окрасою міжкімнатних дверей є «кришталкове» зашклення. В гостьовій кімнаті – біла піч, завершення якої має вигляд рельєфного фризу з овальними елементами. З піччю контрастує шпонований комод на широких ніжках. Схожа піч розміщена в столовій, однак її завершення декороване рядом геометричних рельєфних елементів. Поряд стоїть видовжений креденс, покритий шпоном з темно-коричневими розводами на площині.

Одним із кращих збережених інтер'єрів у Львові є квартира в будинку по вулиці Княжій, неподалік парку Високий замок. Відомо що в 1928 році на замовлення заможної єврейської сім'ї Галлетів відомий архітектор Тадеуш Врубель спроектував чотириповерховий особняк. Сім'я, яка володіла ще кількома будинками у місті та здавала їх в оренду замешкала тут в 1930 р. Фасад будівлі оздоблений ліпниною та геометризованою металопластикою решіток.

Над вхідними дверима виділяється рельєф на сюжет «Жінка з єдиногого», розташований на площині центрального еркера. Пластика Пластика рельєфу лаконічна, за компонована у півциркульній площині. Цей барельєф є доробком відомого львівського скульптора Зигмунта Курчинського (Бірюльов, 2015: 331). Парадні двері будинку фланковані барельєфними консолями з мотивом путто. Підлога фойє вимощена ромбовидною плиткою чорного та білого кольорів Сходові марші оздоблені кованою решіткою. Житлове приміщення на другому поверсі збереглося в автентичному вигляді. Насамперед – це коридор декорований шпалерами з дрібними з дрібним візерунком.

До кімнат ведуть зашклені двері, скляні площини яких покриті гравіюванням що нагадує паморозь. В квартирі цілковито збережена ванна кімната з керамічним обладнанням.

Одна з кімнат – простора спальня, оформлена у вигляді вбудованих меблів – шафи з антресолями та ліжком. Шпалери, орнаментовані східними мотивами вдало komponуються з теракотовими відтінками шпонованих вбудованих меблів. В іншій кімнаті теж вмонтовані меблі з виразним текстурним рисунком шпону гармоніюють із дерев'яною обшивкою стін. Золотистий колір шпонованих панелей обрамлених темнішими смугами дерева надають інтер'єру комфортного й теплого звучання. Привертає увагу кімната, прикрашена шпалерами з рослинною орнаментикою рапортного характеру. на стелі кімнати – рельєфний декоративний плафон, де зображені кошки з фруктами, снопи та серпи, що символізують достаток, багатство, щедрість.

Центральне місце в помешканні займає гостьова кімната. В ній – автентичний фанерований креденс, стіл з інкрустацією перламутром. Стіни декоровані панелями зі штучного мармуру. Є також широкий рельєфний фриз вздовж периметру стелі. Композиція плафона складається із гострокутних та серповидних елементів та зірочок, що знову-таки перегукується із ліпниною сусідньої кімнати і засвідчує спільний авторський почерк скульптора. Вишуканим доповненням інтер'єрного ансамблю є ажурні латунні дверцята, які оздоблюють шахи для батарей опалення. На них – Пластичні постаті чоловіка та жінки в оточенні зооморфних та геометричних елементів. Варто вказати на ще один вигадливий спосіб завуалювати опалювальні прилади. Це шафка з латунними повздовжніми зооморфними елементами, яка знаходиться у спальні. Це помешкання в стилі ар деко вражає своєю красою, репрезентативністю, розмаїттям використаних матеріалів та їх естетизацією.

Вражає ще один інтер'єр львівського помешкання. Його власник галерист Георгій Косаван в 90-х рр. минулого століття зібрав унікальні меблі в стилі ар деко: креденс, шафи, стіл, стільці, трюмо. Зачаровує рисунок текстури на поверхні горіхових шпонів, якими облаштовані ці меблі. Текстура розкіш деревини підкреслена з неабияким художнім смаком і майстерністю, що є характерною прикметою меблів стилю ар деко. Різні відтінки коричневого і рудуватого дерева komponуються в орнамент, що нагадує язики полум'я. Меблі, покриті тонким шаром лаку, набувають вигляду дорогоцінних кам'яних порід на зразок яшми, оніксу, бурштину. Асиметричні, обтічні форми меблів, з різнорівневими виступами, попри їх органічну, зумовлену деревом теплоту, позначені впливом функціоналізму, культивованого школою Баугауз (м. Дессау, Німеччина). За словами власника помешкання Г. Косавана, один із придбаних ним меблевих виробів має назву «комод Дессау» на честь відомої школи дизайну та архітектури (Ляхович, 2020). Незважаючи на те, що житло п. Г. Косавана збудоване у другій половині ХХ ст., все ж, на думку колекціонера, за своїми параметрами і обладнанням, квартира вдало об'єднала придбані раритети в єдиний ансамбль у стилі ар деко.

Висновки. У Львові 1920–30-х рр. – це період радикальних змін у побуті. На перший план виходить зручність, комфорт житлових приміщень. Акцентом злагоджених, продуманих житлових приміщень слугували меблі. В меблярстві проглядаються спільні риси з формами тогочасної архітектури: присутня асиметрія, скругленість форм, лаконічність площин. Позбавлені орнаментального химерного декору, типового для попередніх стилів, меблі в стилі ар деко мають перевагу завдяки лапідарним об'ємам, скомпонованим в асиметричні композиції, а також вирізняються текстурним рисунком шпону, яким покриті меблі. На відміну від попередніх тенденцій в інтер'єрному оздобленні, для 1920–30-х рр. важливим стає продуманість просторового рішення та доцільність кожного елемента приміщення.

Перспективи подальшого дослідження. Матеріали статті дають підстави для проведення подальших мистецтвознавчих розвідок, присвячених облаштуванню міських житлових приміщень

Список використаних джерел:

1. Безсмертний А. Східні торги у Польщі 1920-ті–1930-ті рр. ХХ ст. *Історична панорама*. 2014. Вип. 19. С. 55–68.
2. Бірюльов Ю. Львівська скульптура від раннього класицизму до авангардизму (середина ХVІІІ – середина ХХ ст.). Львів: Априорі, 2015. С. 331.
3. Бурачинська Л. Новини домашньої обстановки. *Нова хата: журнал для плекання домашньої культури*. Львів: Українське Народне Мистецтво, 1930. № 6, С. 20.
4. Бурачинська Л. Дещо про новітню спальню. *Нова хата: журнал для плекання домашньої культури*. Львів: Українське Народне Мистецтво, 1931. № 10, С. 8.
5. Гнатюк М. Художні вироби з дерева в інтер'єрі народного житла Українських Карпат і Прикарпаття ХІХ – першої половини ХХ ст.: історія, типологія, художні особливості: автореф. дис. ... канд. миств.: 17.00.06. Львів, 2000. 18 с.
6. Дмитрів Є. Особливості розвитку житлового інтер'єру Львова кін. ХІХ – поч. ХХ ст. *Народознавчі зошити*, 2008. № 1 (2), С. 111–114.
7. Дяків М. В. Міське меблярство Галичини ХІХ – ХХ ст.: історія, типологія, стилістичні особливості : автореф. дис. ... канд. миств.: 17.00.06. Івано-Франківськ, 2010. 16 с.
8. Калиновська І. М. Інтер'єри громадських будівель кінця ХІХ–ХХ століть на прикладі Івано-Франківщини: культурологічний аспект: автореф. дис. ... канд. миств. : 26.00.01. Івано-Франківськ, 2012. 16 с.
9. Ляхович М. (2020, 6 серпня). Зблизька на меблі ар деко з засновником першої львівської галереї сучасного мистецтва: веб-сайт. URL: <https://modernism.lviv-online.com/zblyzka-na-meбли-ar-deko-z-zasnovnykom-pershhoji-lvivskoj-halereji-suchasnoho-mystetstva/> (дата відвідування: 11.10.2023).
10. Маковецька М. Дизайн меблів Галичини 1920–1930-х рр: світові тенденції та пошук власної ідентичності: *Вісник Львівської національної академії мистецтв*, Вип. 30. Львів, 2016. 277–88 с.
11. Новосельчук Н. Є. Формування інтер'єру громадських будівель кінця ХІХ – початку ХХ століть (на прикладі Харківщини і Полтавщини) : автореф. дис... канд. архіт.: 18.00.01. К., 2006. 19 с.
12. Сучасне устаткування. *Нова хата: журнал для плекання домашньої культури*. Львів: Українське Народне Мистецтво. 1931. № 4. С. 10.
13. Тетяна Казанцева. (2023, 17 липня). Квартира «Forgotten Galicia»: розкіш львівського Ар Деко [Відео]. YouTube <https://youtu.be/H62j2Lg4f9c?si=oiQHYSNW0GAENaAJ> (дата відвідування: 12.12.2013).
14. Яців Р. Українське мистецтво ХХ століття: ідеї, явища, персоналії. Збірник статей. Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. С. 69.
15. *Meblostyl : przegląd meblarsko-stolarski : miesięcznik ilustrowany poświęcony zagadnieniom architektury wnętrz* (1934), Kraków, nr 5. URL: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/doccontent?id=336591>

References:

1. Bezsmertnyi A. (2014). Skhidni torhy u Polshchi 1920-ti-1930-ti rr. XX st. [Eastern trade in Poland in the 1920s and 1930s of the 20th century]. *Istorychna panorama*, 6, p. 55 – 68. [in Ukrainian].
2. Biriulov Yu. (2015). Lvivska skulptura vid rannoho klasytsyzmu do avanhadyzmu (seredyna ХVІІІ – seredyna ХХ st.) [Lviv sculpture from early classicism to avant-garde (mid-18th – mid-20th centuries)]. Lviv: Apriori. p. 331 [in Ukrainian].
3. Burachynska L. (1930). Novyny domashnoi obstanovky [Home environment news]. *Nova khata: zhurnal dlia plekannia domashnoi kultury*. Lviv: Ukrainske Narodne Mystetstv. issue 6, p. 20 [in Ukrainian].
4. Burachynska L. (1931) Deshcho pro novitniu spalniu. Nova khata: zhurnal dlia plekannia domashnoi kultury [Something about the new bedroom]. *Nova khata: zhurnal dlia plekannia domashnoi kultury*. Lviv: Ukrainske Narodne Mystetstvo. issue 10, p. 8 [in Ukrainian].

5. Hnatiuk M. (2000). Khudozhni vyroby z dereva v interieri narodnoho zhytla Ukra-yinskykh Karpat i Prykarpattia XIX – pershoi polovyny XX st.: istoriia, typolohiia, khudozhni osoblyvosti [Artistic wooden products in the interior of folk dwellings of the Ukrainian Carpathians and Carpathians of the 19th – first half of the 20th centuries: history, typology, artistic features] Extended abstract of candidate's thesis. Lviv, p. 18 [in Ukrainian].
6. Dmytriv Ye. (2008). Osoblyvosti rozvytku zhytloвого interieru Lvova kin. XIX – poch. XX st. [Features of the development of the residential interior of Lviv kin. XIX - beginning 20 tg of the center]. *Narodoznavchi zoshyty*, issue 1 (2), p. 111–114. [in Ukrainian].
7. Diakiv M. V. (2010). Miske mebliarstvo Halychyny XIX–XX st.: istoriia, typolo-hiia, stylistychni osoblyvosti [Urban furniture of Galicia in the 19th and 20th centuries: history, typology, stylistic features] Extended abstract of candidate's thesis. Ivano-Frankivsk, 16 s. [in Ukrainian].
8. Kalynovska I. M. (2012) Interiery hromadskykh budivel kintsia XIX–XX stolit na prykladi Ivano-Frankivshchyny: kulturolohichni aspekt [Interiors of public buildings of the late XIX–XX centuries on the example of Ivano-Frankivsk region: cultural aspect] Extended abstract of candidate's thesis. Ivano-Frankivsk, 16 s. [in Ukrainian].
9. Liakhovych M. (2020). Zblyzka na mebli ar deko z zasnovnykom pershoi lvivskoi halerei suchasnoho mystetstva [A close-up of Art Deco furniture with the founder of the first Lviv contemporary art gallery] URL:<https://modernism.lviv-online.com/zblyzka-na-mebli-ar-deko-z-zasnovnykom-pershoji-lvivskoji-halereji-suchasnoho-mystetstva/> [in Ukrainian].
10. Makovetska. M. (2016) Dyzaïn mebliv Halychyny 1920–1930-kh rr: svitovi tende-ntsii ta poshuk vlasnoi identychnosti [Furniture design of Galicia in the 1920s and 1930s: world trends and the search for one's own identity]. *Visnyk Lvivskoi natsionalnoi akademii mystetstv*, Lviv, issue 30, p. 277–88. [in Ukrainian].
11. Novoselchuk N. Ye. (2006) Formuvannia interieru hromadskykh budivel kintsia XIX – pochatku XX stolit (na prykladi Kharkivshchyny i Poltavshchyny) [Formation of the interior of public buildings of the late 19th and early 20th centuries (on the example of the Kharkiv and Poltava regions)] Extended abstract of candidate's thesis. K., 19 s. [in Ukrainian].
12. Suchasne ustatkuvannia (1931) [Modern equipment]. *Nova khata: zhurnal dlia plekannia domashnoi kultury*. Lviv: Ukrainske Narodne Mystetstvo. issue 4, p. 10 [in Ukrainian].
13. Tetiana Kazantseva. (2023) Kvartyra «Forgotten Galicia»: rozkish lvivskoho Ar Deko [«Forgotten Galicia» apartment: the luxury of Lviv Art Deco] YouTube URL: <https://youtu.be/H62j2Lg4f9c?si=oiQHYsNW0GAEHaAJ> [in Ukrainian].
14. Iatsiv R. Ukrainske mystetstvo XX stolittia: idei, yavyshecha, personalii. Zbir-nyk statei [Ukrainian art of the 20th century: ideas, phenomena, personalities. A collection of articles]. Lviv: Instytut narodoznavstva NAN Ukrainy, p. 69 [in Ukrainian].
15. Meblostyl : przegląd meblarsko-stolarski : miesięcznik ilustrowany poświęcony zagadnieniom architektury wnętrz (1934), Kraków, nr 5. URL: <https://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/doccontent?id=336591>